

Československý stát nebyl na konci 80. let bohatý, ale úplně chudý také ne. Vlastnil velké továrny a podniky, z nichž některé byly ve své době a v rámci východního bloku i docela úspěšné. Ale v porovnání s podobně velkými a podobně zaměřenými firmami ze západních zemí by selhaly. Jejich vybavení bylo zpravidla technicky zastaralé, ekonomická kondice špatná a bez injekcí ze státního rozpočtu by dál churavěla, řízení podniků bylo mnohdy absolutně neefektivní a nevykonné. To proto, že na vrcholné manažerské pozice se většinou dostávali lidé nikoli kvůli svým schopnostem a znalostem, ale kvůli svému angažmá v komunistické straně. Navíc o tom, co je třeba vyrobit, nerozhodovala poptávka na trhu, ale politici a úředníci v Praze (vzpomeňte si na centrálně plánovanou ekonomiku). Proto přišel po sametové revoluci a po postupném otevírání československého trhu šok.

Arogance komunistů v praxi. Na Mírovém náměstí v Ústí nad Labem muselo jít k zemi několik budov – stínily totiž nově vybudované masivní sídlo KSČ. Po sametové revoluci vyrostla na místě komunisty zbouraného bloku domů moderní budova.

P. Ramešová

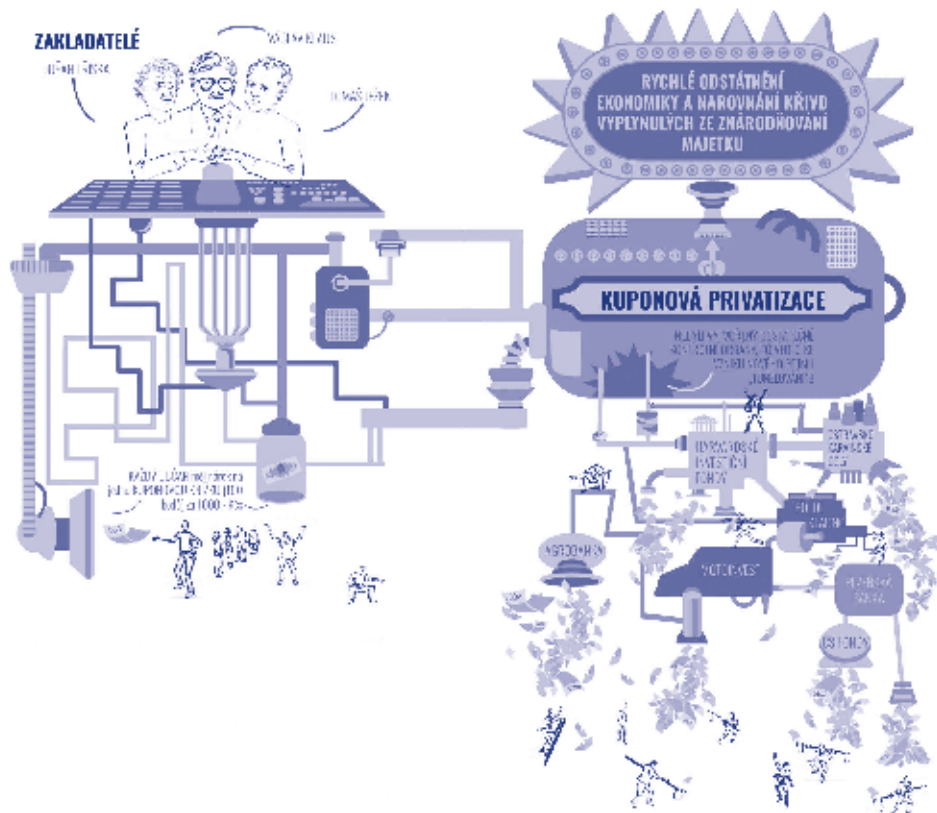
Na začátku roku 1989 existovalo v Československu bezmála 450 státních podniků, ve kterých stát zaměstnával přes tři miliony pracovníků. Některé podniky dostaly na zkoušku od vedení státu zelenou pro podnikání částečně v západním stylu. Fenomémem se tak stalo JZD Slušovice. Zkratka JZD se používala pro jednotná zemědělská družstva, ale to slušovické nepodnikalo jen v zemědělství – vyrábělo třeba i pneumatiky, počítače, provozovalo dostihovou dráhu nebo fotbalový klub. Jeho agenti čile obchodovali v Sovětském svazu, v Egyptě nebo až ve Vietnamu, ale podnik spolupracoval i s firmami ze západních zemí – s Itálií nebo Západním Německem. Na svou dobu družstvo vykazovalo gigantické zisky. Přesto přechod na polistopadovou tržní ekonomiku slušovické JZD nepřežilo a zkrachovalo. A podobný osud potkal i mnoho jiných československých podniků.

Za totality patřily všechny podniky státu a ten se jich po otevření trhu začal zbavovat. Aby z mnohamiliardových obchodů měli něco i obyčejní občané, byla spuštěna takzvaná kuponová privatizace.

E. Libovická

Převod státních firem na soukromníky

Noví politici usilovali o to, aby státní firmy přešly do soukromých rukou a aby stát, který do té doby kontroloval vše, o svoji dříve nezastupitelnou roli přišel. Jenže jak tohle zařídit, když českoslovenští občané žádné ušetřené peníze na odkup podniků zpravidla vůbec neměli, případně je měli jen prominenti komunistického režimu, kteří desítky let na ostatních parazitovali? Pomohly banky, a hlavně takzvaná

kupónová privatizace. Všechny státní podniky se proměnily v akciové společnosti, jejichž akcie si mohl prostřednictvím kupónové knížky v hodnotě tisíc korun pořídit každý občan.

Stát pak převedl své podniky na šest milionů drobných akcionářů a vycouval z nich. Většina firem tak byla prostě hozena do vody, aby bez pomoci státního rozpočtu jen svými vlastními silami vyplavaly nad hladinu – našly si smysl podnikání, obchodní strategii i zákazníky. A nutno přiznat, že řada z nich šla brzy neomylně ke dnu. Další se proměnily v menší funkční firmy. Některé stát prodal přímo zahraničním investorům, například mladoboleslavskou Škodovku. A jiné, často ty z největších, se staly obětí chamtivců, kteří z nich vysáli veškerý kapitál, případně je zadlužili u bank, nakonec shrábli peníze a podniky nechali padnout. Nedostatečně připravené zákony podvody v řádech desítek miliard trestat, natožpak jim zabránit. O své peníze tak přišly i statisíce, možná miliony obyčejných lidí, kteří vložili své kupónové knížky do investičních fondů, jejichž vykutálení zakladatelé si peníze drobných strádatelů přivlastnili, jako by si je sami našetřili.

Přesto privatizace státního majetku, která zahrnovala i takzvané restituce – tedy navrácení majetku původním vlastníkům, které o něj připravila komunistická strana při znárodnování po puči v roce 1948 – přispěla k nastartování ekonomiky v nových podmínkách, a tím i k hospodářskému růstu země.

Každý občan měl nárok na kuponovou knížku s kupony, za které mohli lidé získat drobný vlastnický podíl ve státě vlastněné společnosti. Majitelé tak tipovali, jaké podniky mají zářnou budoucnost a do nich své kupóny v naději na budoucí zisk vložili.

P. Šestáková

VZPOMÍNKY NA BUDOUCNOST

Přímo uprostřed centrálního náměstí v Jihlavě stával od nepaměti blok domů, jemuž se říkalo špalíček. Úřady jej nechaly v polovině 70. let zbourat a na jejich místě postavit obchodní dům Prior. Obchodní domy byly považovány za výstavní skříň socialismu.

O. Holinka

Snad každé větší české nebo moravské město při příjezdu vítá své návštěvníky hradbou sídlišť. Někdo to už ani nevnímá, někoho ten pohled děsí, dalšího fascinuje. Dnes hradbu často nachlup stejných věžáků odlišuje alespoň různá barevnost fasád, ale dříve tomu tak nebylo. Před rokem 1989 pohyb po takovém sídlišti odpovídal pocitu vyvolaném pohledem na černobílou fotografii. Všudypřítomná šed' panelových domů nejenže ubíjela, ale také ztěžovala orientaci, takže i místní obyvatelé mnohdy ztráceli představu o tom, kde přesně se zrovna nacházejí. Není divu, že po sametové revoluci, když nájemníci dostali možnost domy a byty odkoupit a stali se vlastníky, se fasády paneláků rozsvítily všemi barvami. Touha po změně a po oživení, ale i po jedinečnosti a osobitosti se tak často ke zděšení místních radnic nebo architektů projevila i v sídlištní architektuře.

Šed' sídlišť

Komunistická strana se za své vlády ke stavbě sídlišť odhodlala ve snaze nasycit ohromnou poptávku lidí po vlastním bydlení. Bytových domů bylo málo a v jednom bytě žily společně běžně tři generace rodin. Architektura tohoto období se vyznačovala strohostí a jednoduchými tvary. Zpočátku ještě obsahovala zdobné prvky, ale těch ubývalo a ubývalo, až se vše podřídilo jednoduchosti a funkčnosti. Tak se zrodily právě betonové paneláky. Ty se stavěly nejprve menší a postupně rostly až po vyložení megalomanské budovy. Například v pražských Bohnicích stojí dům dlouhý neuvěřitelných 300 metrů s osmnácti vchody. Naštěstí nebyla potlačována ani snaha stavět sídliště, kde se velké domy střídají s menšími a vše je obklopené zelení, takže ani dnes se zde nežíje špatně. Za komunismu vzniklo v panelácích asi 1,2 milionu bytů a dosud žije asi čtvrtina Čechů.

Nejen na sídlištích se projevilo myšlení tehdejší doby. Měnila se i historická centra měst, která přicházela o svoji původní podobu, když celé bloky nahrazovala právě strohá výstavba takzvaného socialistického realismu. Města pod vedením komunistů neměla peníze na opravy stárnoucích domů, tak je často nechala padnout k zemi a nahradila betonovými nevkusnými objekty nevalné architektonické hodnoty, které obyvatelé posměšně označovali jako „kokosy“ (tj. komunistické kostely). Někde dokonce zůstaly v blocích domů jako vylámané zuby jen proluky.

Symbolem nevkusu socialistické éry se stal obchodní dům Prior na jihlavském Masarykově náměstí, které se tehdy jmenovalo náměstí Míru. Komunistické úřady totiž nechaly

Domy, bloky i celé čtvrti musely mnohdy ustoupit výstavbě sídlišť. Panelové domy úřady masivně budovaly kvůli vysoké poptávce po bydlení. I přes chmurné předpovědi sídliště přežila dodnes a mnohdy jsou naopak vyhledávána jako atraktivní způsob bydlení.

V. Zemek